Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)

den 29 april 2015 *

”Begäran om förhandsavgörande — Direkt livförsäkring — Direktiv 92/96/EEG — Artikel 31.3 — Upplysningar som ska lämnas till försäkringstagaren — Skyldighet för försäkringsgivaren enligt allmänna principer i nationell rätt att lämna kompletterande upplysningar om försäkringens kostnader och riskpremier”

I mål C-51/13,

angående en begäran om förhandsavgörande framställd av Rechtbank Rotterdam (Nederländerna) genom beslut av den 28 november 2012, som inkom till domstolen den 31 januari 2013, i målet

Nationale-Nederlanden Levensverzekering Mij NV

mot

Hubertus Wilhelmus Van Leeuwen,

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden T. von Danwitz samt domarna C. Vajda, A. Rosas, E. Juhász och D. Šváby (referent),

generaladvokat: E. Sharpston,

justitiesekreterare: förste handläggaren M. Ferreira,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 19 mars 2014,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Nationale-Nederlanden Levensverzekering Mij NV, genom B. Jonk-van Wijk och G. van der Wal, advocaten,

— Van Leeuwen, genom D. Beljon och P. Boeken, advocaten,

— Nederländernas regering, genom B. Koopman och M. Bulterman, båda i egenskap av ombud,

— Tjeckiens regering, genom M. Smolek, i egenskap av ombud,

— Österrikes regering, genom C. Pesendorfer, i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: nederländska.

— Europeiska kommissionen, genom F. Wilman och K.-P. Wojcik, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 12 juni 2014 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 31.3 i rådets direktiv 92/96/EEG av den 10 november 1992 om samordning av lagar och andra författningar som avser direkt livförsäkring och om ändring av direktiven 79/267/EEG och 90/619/EEG (tredje livförsäkringsdirektivet) (EGT L 360, s. 1; svensk specialutgåva, område 6, volym 3, s. 180).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Nationale Nederlanden Levensverzekering Mij NV (nedan kallat NN) och Hubertus Wilhelmus Van Leeuwen. Målet rör storleken på kostnaderna och premierna för dödsfallsrisken som ingår i den försäkring som Hubertus Wilhelmus Van Leeuwen tecknat hos NN.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 Tredje livförsäkringsdirektivet har upphört att gälla och har ersatts av Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/83/EG av den 5 november 2002 om livförsäkring (EGT L 345, s. 1). Även sistnämnda direktiv har sedan upphört att gälla och har med verkan från den 1 november 2012 ersatts av Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/138/EG av den 25 november 2009 om upptagande och utövande av försäkrings- och återförsäkringsverksamhet (Solvens II) (EUT L 335, s. 1). Med beaktande av den tidpunkt då det livförsäkringsavtal som är i fråga i det nationella målet ingicks, är det dock bestämmelserna i tredje livförsäkringsdirektivet som är av betydelse för utgången i målet.

4 Skälen 9 och 23 i tredje livförsäkringsdirektivet har följande lydelse:

”(9) Vissa bestämmelser i detta direktiv avser minimikrav. Hemlandet får dock fastställa strängare regler för försäkringsföretag som är auktoriserade av dess egna behöriga myndigheter.

…

(23) På den inre marknaden för försäkringsområdet får försäkringstagaren ett bredare och mer varierat utbud av försäkringar att välja mellan. För att fullt ut kunna dra nytta av denna mångfald och den ökade konkurrensen skall försäkringstagaren ha tillgång till all den information som är nödvändig för att kunna välja den försäkring som bäst motsvarar hans behov. Detta informationsbehov är så mycket större som åtagandena kan sträcka sig över lång tid. Bestämmelser om minimikrav måste därför harmoniseras, så att försäkringstagare kan få klara och exakta besked om de väsentliga egenskaperna hos de försäkringsprodukter som erbjuds och uppgift om de organ till vilka försäkringstagare, försäkrade eller förmånstagare kan rikta klagomål.

…”

5 I artikel 31 i direktivet föreskrivs följande:

”1. Innan ett försäkringsavtal ingås skall minst den information som förtecknats i punkt A i bilaga 2 lämnas till försäkringstagaren.

2. Försäkringstagaren skall under hela avtalstiden hållas informerad om ändringar i fråga om information förtecknad i punkt B i bilaga 2.

3. Den medlemsstat i vilken åtagandet gjorts, kan kräva av försäkringsföretagen att de lämnar information utöver den som förtecknats i bilaga 2 endast om det är nödvändigt för att försäkringstagaren rätt skall förstå de väsentliga delarna av åtagandet.

4. Närmare regler för genomförandet av denna artikel och bilaga 2 skall fastställas av den medlemsstat där åtagandet har gjorts.”

6 I bilaga 2 till direktivet, med rubriken ”Information till försäkringstagare”, föreskrivs följande:

”Innan ett försäkringsavtal ingås (A) eller under avtalets löptid (B) skall försäkringstagaren lämnas följande skriftliga information, vilken skall vara klart och tydligt formulerad och avfattad på ett officiellt språk i den medlemsstat där åtagandet gjorts.

Informationen får dock lämnas på ett annat språk om försäkringstagaren begär det och medlemsstatens lagstiftning tillåter det eller om försäkringstagaren har frihet att välja tillämplig lag.

A. Innan försäkringsavtal ingås

Uppgifter om försäkringsföretaget	Uppgifter om åtagandet
…	a.4 Definition av förmåner och optioner
…	a.5 Avtalets löptid
…	a.6 Hur avtalet kan avbrytas.
…	a.7 Hur premier ska betalas och premieperioder.
…	a.8 Hur återbäring beräknas och fördelas.
…	a.9 Angivande av återköpsvärde, fribrevsvärde och i vilken omfattning dessa är garanterade.
…	a.10 Uppgifter om premier för varje förmån, såväl huvudförmåner som, i tillämpliga fall, tilläggsförmåner.
…	…”

7 I punkt B i bilaga II i direktivet anges vilken information som ska lämnas till försäkringstagaren under avtalets löptid. Denna bestämmelse föreskrev att försäkringstagaren, utöver de allmänna och särskilda villkor som ska lämnas till denne, ska få dels alla uppgifter som är upptagna i punkt a 4–a 12 i punkt A i bilagan vid ändring av försäkringsvillkoren eller den lagstiftning som gäller för avtalet, dels uppgifter om återbäringssituationen varje år.

Nederländsk rätt

8 Artikel 2 i 1998 års förordning om tillhandahållande av information till försäkringstagare (Regeling informatieverstrekking aan verzekeringsnemers 1998) (nedan kallad RIAV 1998) införlivade artikel 31 i tredje livförsäkringsdirektivet med nationell rätt. I den version som är tillämplig i det nationella målet har bestämmelsen följande lydelse:

”1. En försäkringsgivare som erbjuder en försäkringstagare som är bosatt eller etablerad i Nederländerna ett livförsäkringsavtal ska säkerställa att försäkringstagaren har tillgång till de allmänna och särskilda villkoren avseende försäkringen.

2. I den mån de inte framgår av de allmänna och särskilda villkoren avseende försäkringen, ska försäkringsgivaren dessutom se till att försäkringstagaren informeras skriftligen om följande:

…

q. inverkan av de avgifter som tas ut och de avdrag som görs på försäkringstagarens avkastning och ersättning enligt avtalet,

r. i förekommande fall, de avgifter som tas ut utöver bruttopremien,

…”

9 Enligt förarbetena till RIAV 1998 styrs tillämpningen av denna av 1993 års lag om tillsyn över försäkringsbolag (Wet toezicht verzekeringsbedrijf 1993) (nedan kallad WTV 1993) och av gällande nationell civilrätt, i vilken ingår kraven på rimlighet och skälighet (artikel 2 i bok 6 i civillagen).

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

10 Under år 1999 tecknade Hubertus Wilhelmus Van Leeuwen, hos NN, en försäkring innehållande en investeringsdel, kallad ”flexibel placeringsförsäkring”. Det rörde sig om en livförsäkring inom ramen för vilken det sammanlagda värdet vid försäkringstidens utgång inte är garanterat, utan beror på investeringarnas utfall. Det föreskrivs dessutom att ett fast och garanterat kapital ska betalas ut under avtalets löptid för det fall försäkringstagaren avlider före avtalstidens utgång.

11 Det framgår av de uppgifter som NN lämnat i sitt skriftliga yttrande att i enlighet med försäkringsavtalet ska en premie, vars storlek avtalas i förväg och som kallas ”bruttopremie”, betalas periodiskt i förväg. Denna premie investeras i investeringsfonder som väljs av försäkringstagaren. På det värde som sålunda fastställs tar försäkringsgivaren ut periodiska avgifter samt premier avseende dödsfallsrisken. De sistnämnda premierna tas följaktligen inte ut särskilt, utan ingår, liksom avgifterna, i sin helhet i bruttopremien.

12 Innan livförsäkringsavtalet ingicks lämnade NN ett ”förslag till flexibel placeringsförsäkring” till Hubertus Wilhelmus Van Leeuwen. I förslaget angavs tre exempelkapital som grundades på olika avkastningsnivåer samt förvaltningskostnader på 0,3 procent. Under rubriken ”Produktavkastning” angavs dessutom att ”skillnaden mellan fondavkastning och produktavkastning beror på försäkringsriskerna, avgifterna samt eventuella kompletterande garantier”.

13 Efter att avtalet hade ingåtts uppstod en tvist mellan NN och Hubertus Wilhelmus Van Leeuwen rörande storleken på de avgifter och de premier för dödsfallsrisken som tagits ut av försäkringsgivaren.

14 En del av tvisten rör frågan huruvida NN innan försäkringsavtalet ingicks tillhandahöll tillräcklig information om dessa avgifter och riskpremier. En av tvistefrågorna är NN:s underlåtenhet att lämna Hubertus Wilhelmus Van Leeuwen en fullständig sammanställning eller översikt över de konkreta och/eller absoluta kostnaderna och hur dessa är uppbyggda.

15 Enligt den hänskjutande domstolen har NN, genom att endast tillhandahålla försäkringstagaren information om avgifternas och riskpremiernas inverkan på avkastningen, uppfyllt de krav som avses i artikel 2.2 q och 2.2 r i RIAV 1998, men åsidosatt ”öppna och/eller oskrivna regler” i nederländsk rätt, i vilka ingår försäkringsbolagets aktsamhetsskyldighet, principen om lojalitetsplikt vid avtalsförhandlingar samt krav på rimlighet och skälighet.

16 Den hänskjutande domstolen har anfört att den information som nämnts i punkt 14 i förevarande dom inte är sådan information som nämns i bilaga 2 till tredje livförsäkringsdirektivet. NN anser däremot att unionsrätten, bland annat artikel 31.1 i nämnda direktiv, inte tillåter att försäkringsbolagen åläggs att översända information till försäkringstagaren i enlighet med dessa ”öppna och/eller oskrivna regler”.

17 Under dessa omständigheter beslutade Rechtbank Rotterdam att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till domstolen:

«1) Utgör unionsrätten, och särskilt artikel 31.3 i tredje livförsäkringsdirektivet, ett hinder för att en livförsäkringsgivare – grundat på öppna eller oskrivna regler i nederländsk rätt, såsom den princip om rimlighet och skälighet som styr det (pre)kontraktuella förhållandet mellan en livförsäkringsgivare och en potentiell försäkringstagare och/eller en allmän och/eller särskild omsorgsplikt – har en skyldighet att tillhandahålla försäkringstagare mer information om försäkringens avgifter och riskpremier än vad som föreskrevs, under år 1999, i de nederländska bestämmelser som införlivade tredje livförsäkringsdirektivet (särskilt artikel 2.2 q och r i RIAV 1998)?

2) Har det för svaret på den första frågan någon betydelse vad följderna kan bli enligt nederländsk rätt om denna information inte tillhandahålls?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

18 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 31.3 i tredje livförsäkringsdirektivet ska tolkas så, att den utgör hinder för att ett försäkringsbolag – på grundval av allmänna principer i nationell rätt, såsom de ”öppna och/eller oskrivna regler” som är i fråga i det nationella målet – åläggs att tillhandahålla försäkringstagare viss ytterligare information utöver den som nämns i bilaga 2 till direktivet.

19 Av skäl 23 i tredje livförsäkringsdirektivet framgår att direktivet särskilt syftar till att harmonisera bestämmelser om minimikrav, så att försäkringstagare kan få klara och exakta besked om de väsentliga egenskaperna hos de försäkringsprodukter som erbjuds. Såsom nämns i samma skäl ska försäkringstagaren, för att på den inre marknaden för försäkringsområdet fullt ut kunna dra nytta av det större utbudet och den större mångfalden av försäkringar samt den ökade konkurrensen, ha tillgång till all den information som är nödvändig för att kunna välja den försäkring som bäst motsvarar hans eller hennes behov.

20 I detta syfte föreskrivs i artikel 31.1 i direktivet att minst den information som förtecknats i punkt A i bilaga 2 ska lämnas till försäkringstagaren innan ett försäkringsavtal ingås. I artikel 31.2 föreskrivs att försäkringstagaren under hela avtalstiden ska hållas informerad om ändringar i fråga om information förtecknad i punkt B i nämnda bilaga. I artikel 31.3 i tredje livförsäkringsdirektivet, vilket är den enda bestämmelse som avses i begäran om förhandsavgörande, föreskrivs att den medlemsstat i vilken åtagandet gjorts endast kan kräva att försäkringsföretagen lämnar information utöver den som förtecknats i bilaga 2 till direktivet om det är nödvändigt för att försäkringstagaren rätt ska förstå de väsentliga delarna av åtagandet.

21 Domstolen har fastställt att det följer av själva ordalydelsen i artikel 31.3 i tredje livförsäkringsdirektivet, av bilaga 2 härtill samt av skäl 23 att den ytterligare information som en medlemsstat kan kräva enligt denna artikel ska vara klar och exakt och nödvändig för förståelsen av de väsentliga egenskaperna hos de försäkringsprodukter som erbjuds försäkringstagaren (dom Axa Royale Belge, C-386/00, EU:C:2002:136, punkt 24).

22 En skyldighet att lämna ytterligare information kan följaktligen endast föreskrivas om det är nödvändigt för att uppfylla målet att försäkringstagaren ska vara informerad och om den information som krävs är tillräckligt precis och klar för att uppnå detta mål och således, bland annat, garanterar försäkringsföretagen en tillräcklig grad av rättssäkerhet (se, för ett liknande resonemang, dom parlamentet/rådet, C-48/14, EU:C:2015:91, punkt 45 och där angiven rättspraxis). Såsom generaladvokaten påpekade i punkt 60 i sitt förslag till avgörande kan information som är vag och allmän inte anses utgöra nödvändig information i den mening som avses i artikel 31.3 i tredje livförsäkringsdirektivet.

23 Unionslagstiftaren har således, för att konsumenterna fullt ut ska kunna dra nytta av det större utbudet på den inre marknaden för försäkringsområdet, avsett att begränsa den typ av ytterligare information som medlemsstaterna i konsumenternas intresse kan kräva av försäkringsföretagen. I artikel 31.3 i direktivet återfinns dock inte några föreskrifter eller begränsningar rörande det sätt på vilket medlemsstaterna får utnyttja denna möjlighet.

24 Domstolen erinrar om att medlemsstaterna inte är skyldiga att kräva att försäkringsföretagen lämnar ytterligare information utöver den information som nämns i punkt A i bilaga 2 till tredje livförsäkringsdirektivet och som ska lämnas till försäkringstagarna enligt artikel 31.1 i direktivet. I artikel 31.3 föreskrivs istället en möjlighet för medlemsstaterna som dessa kan utnyttja eller avstå från att utnyttja.

25 Dessutom framgår det av artikel 31.4 i tredje livförsäkringsdirektivet att det ankommer på den medlemsstat där åtagandet har gjorts att föreskriva närmare regler avseende den skyldighet att lämna ytterligare information som föreskrivs i nationell rätt.

26 Tredje livförsäkringsdirektivet syftar till en minimiharmonisering när det gäller den information som ska lämnas till försäkringstagare. I artikel 31.3 i direktivet begränsas dock den möjlighet som avses i punkt 24 i förevarande dom genom att det preciseras att denna information måste göra det möjligt för försäkringstagaren att rätt förstå de väsentliga delarna av åtagandet. Genom denna bestämmelse begränsas också den ytterligare information som den medlemsstat i vilken åtagandet gjorts kan kräva av försäkringsföretagen till information som är nödvändig för att uppnå detta syfte.

27 Det ankommer således på den berörda medlemsstaten att – mot bakgrund av den särskilda beskaffenheten hos den interna rättsordningen och den situation som den avser att reglera – fastställa den rättsliga grunden för skyldigheten att lämna ytterligare information i syfte att säkerställa dels att försäkringstagaren rätt förstår de väsentliga egenskaperna hos de försäkringsprodukter som erbjuds denne, dels en tillräcklig grad av rättssäkerhet.

28 Den rättsliga grunden för en sådan skyldighet att lämna ytterligare information – och särskilt frågan huruvida denna skyldighet följer av allmänna principer i nationell rätt, såsom de ”öppna och/eller oskrivna regler” som den hänskjutande domstolen hänvisar till – saknar i princip betydelse för bedömningen av huruvida denna skyldighet är förenlig med direktivet, i den mån skyldigheten uppfyller kraven i artikel 31.3 i tredje livförsäkringsdirektivet, vilka nämns i punkterna 21 och 27 i denna dom.

29 Av detta följer att den rättsliga grund på vilken den berörda medlemsstaten avser att utnyttja den möjlighet som föreskrivs i artikel 31.3 i tredje livförsäkringsdirektivet måste vara sådan att den, i enlighet med rättssäkerhetsprincipen, gör det möjligt för försäkringsföretagen att med en tillräcklig grad av förutsebarhet identifiera den ytterligare information som försäkringsföretagen måste lämna och som försäkringstagaren kan förvänta sig att få.

30 Vid bedömningen av de krav som ska ställas på förutsebarheten avseende en sådan skyldighet att lämna ytterligare information kan den nationella domstolen beakta att försäkringsföretaget bestämmer typen av och egenskaperna hos försäkringsprodukterna och således i princip bör kunna känna till de egenskaper som kan göra det nödvändigt att lämna ytterligare information till försäkringstagaren.

31 Domstolen påpekar att enligt förarbetena till RIAV 1998 styrs tillämpningen av denna bland annat av gällande nationell civilrätt såsom ”kraven på rimlighet och skälighet” som avses i artikel 2 i bok 6 i civillagen.

32 Den hänskjutande domstolen har emellertid inte lämnat EU-domstolen någon detaljerad förklaring vare sig när det gäller den närmare beskaffenheten, i nederländsk rätt, av skyldigheten att lämna ytterligare information eller när det gäller funktionen eller räckvidden, i nationell rätt, av ”öppna och/eller oskrivna regler” i nederländsk rätt. Den hänskjutande domstolen har nämligen begränsat sig till att nämna försäkringsbolagets aktsamhetsskyldighet samt den lojalitetsplikt och/eller de krav på rimlighet och skälighet som ska iakttas i samband med att ett försäkringsavtal ingås.

33 I vart fall ankommer det på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida de ”öppna och/eller oskrivna regler” som är i fråga i det nationella målet uppfyller kraven i artikel 31.3 i tredje livförsäkringsdirektivet.

34 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den första frågan besvaras enligt följande. Artikel 31.3 i tredje livförsäkringsdirektivet ska tolkas så, att den inte utgör hinder för att ett försäkringsbolag – på grundval av allmänna principer i nationell rätt, såsom de ”öppna och/eller oskrivna regler” som är i fråga i det nationella målet – åläggs att tillhandahålla försäkringstagare viss ytterligare information utöver den som nämns i bilaga 2 till direktivet. Detta gäller under förutsättning att informationen är klar, precis och nödvändig för att försäkringstagaren rätt ska förstå de väsentliga delarna av åtagandet och att informationen säkerställer en tillräcklig grad av rättssäkerhet, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera.

Den andra frågan

35 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida det för svaret på den första frågan har någon betydelse vad följderna blir enligt nationell rätt om denna ytterligare information, i den mening som avses i artikel 31.3 i tredje livförsäkringsdirektivet, inte tillhandahålls.

36 Det framgår av svaret på den första frågan att det för svaret på frågan huruvida informationsskyldigheten är förenlig med artikel 31.3 i direktivet i princip saknar betydelse vilka följderna blir enligt nationell rätt om denna information inte lämnas.

Rättegångskostnader

37 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (femte avdelningen) följande:

1) **Artikel 31.3 i rådets direktiv 92/96/EEG av den 10 november 1992 om samordning av lagar och andra författningar som avser direkt livförsäkring och om ändring av direktiven 79/267/EEG och 90/619/EEG (tredje livförsäkringsdirektivet) ska tolkas så, att den inte utgör hinder för att ett försäkringsbolag – på grundval av allmänna principer i nationell rätt, såsom de ”öppna och/eller oskrivna regler” som är i fråga i det nationella målet – åläggs att tillhandahålla försäkringstagare viss ytterligare information utöver den som nämns i bilaga 2 till direktivet. Detta gäller under förutsättning att informationen är klar, precis och nödvändig för att försäkringstagaren rätt ska förstå de väsentliga delarna av åtagandet och att informationen säkerställer en tillräcklig grad av rättssäkerhet, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera.**

2) **För svaret på frågan huruvida informationsskyldigheten är förenlig med artikel 31.3 i direktiv 92/96 saknar det i princip betydelse vilka följderna blir enligt nationell rätt om denna information inte lämnas.**

Underskrifter